

Гришко Уляна Петрівна

*кандидат юридичних наук,
викладач кафедри цивільного права
навчально- науковий юридичний інститут
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника»*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРЕВІЗНИКА ЗА ДОГОВОРОМ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПАСАЖИРА ТА БАГАЖУ

Виникнення цивільно- правової відповідальності перевізника за договором перевезення пасажирів та багажу законодавець пов'язує із настанням певних умов, до числа яких відносять: порушення прав пасажирів як споживачів транспортних, наявність шкоди, причинний зв'язок між поведінкою та шкодою, вину (за винятком випадків, передбачених законом).

Перевізник відповідає за надання належної транспортної послуги пасажиром, за втрату, нестачу і пошкодження прийнятого до перевезення вантажу і багажу, якщо не доведе, що втрата, нестача або пошкодження сталися не з його вини. Отже, за загальним правилом, умовою відповідальності перевізника є його вина, яка презюмується (припускається).

Перевізникові надається можливість спростувати цю презумпцію, довести свою невинність, зокрема послатися на обставини, які він не міг відвернути чи усунути.

Підставою звільнення володільця джерела підвищеної небезпеки від обов'язку відшкодувати заподіяні потерпілому збитки є юридичні факти, з якими норми права пов'язують повне звільнення від названого обов'язку або зменшення обсягу відшкодування. Виходячи з цього, такі підстави можна поділити на дві групи:

- 1) юридичні факти, які повністю звільняють володільця джерела підвищеної небезпеки від відшкодування збитків;
- 2) юридичні факти, що звільняють володільця від такого відшкодування повністю або частково залежно від конкретних умов, за яких мало місце заподіяння шкоди [1,с.81].

Зі змісту статей 922, 924, 1187 ЦК України та ст.13 Закону України «Про транспорт», можна виокремити наступні підстави звільнення перевізника від відповідальності:

- 1) непереборна сила;
- 2) усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів;
- 3) умисел потерпілого;

4) обставини, яким перевізник не міг запобігти та усунення яких від нього не залежало;

5) інші обставини, що не залежали від перевізника.

На відмінну від законодавчого закріплення серед підстав звільнення від відповідальності – усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів (ч.1 ст.922 ЦК України), у науці цивільного права, висловлюється протилежна позиція щодо віднесення до підстав звільнення від відповідальності перевізника, яку підтримують А.В. Расулов та В. В. Залеський. Вчений, А.В.Расулов, говорить про те, що дане формулювання суперечить обов'язку перевізника від самого початку подавати під посадку технічно придатні для перевезення пасажирів і багажу транспортні засоби, а якщо припустити, що несправність транспортних засобів виникла після чи під час посадки пасажирів, то перевізник зобов'язаний замінити ці транспортні засоби на справні [2, с. 176].

На підтримку некоректності вказування серед підстав звільнення перевізника від відповідальності за затримку у відправленні транспортного засобу, що перевозить пасажирів, або запізнення у прибутті такого транспортного засобу до пункту призначення такої підстави, як усунення несправності транспортного засобу, яка загрожувала життю або здоров'ю пасажирів, А.О. Мінченко, наводить такі аргументи:

- по-перше, відповідно до ст. 617 ЦК України особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося через випадок або непереборну силу. Не можна вважати випадком, зокрема, недодержання своїх обов'язків контрагентом боржника, відсутність на ринку товарів, потрібних для виконання зобов'язання, відсутність у боржника необхідних коштів. Доктринальне тлумачення випадку базується на тому, що «випадок має місце тоді, коли психічний стан особи, яка порушила зобов'язання, характеризується відсутністю її вини. За відсутності вини немає й відповідальності, якщо тільки договором або законом не передбачено відповідальності без вини»;

- по-друге, ч. 2 ст. 1209 ЦК України встановлено, що продавець, виготовлювач товару, виконавець робіт (послуг) звільняються від відшкодування шкоди, якщо доведуть, що вона виникла внаслідок непереборної сили або порушення потерпілим правил користування або зберігання товару (результатів робіт, послуг) [3,с.43].

Як зазначає, А.О. Мінченко, єдиним випадком, коли усунення несправності транспортного засобу може слугувати підставою звільнення перевізника від відповідальності за затримку відправлення пасажирів або ж за порушення строку доставки пасажирів до пункту призначення лише в тому випадку, якщо ці порушення сталися внаслідок непереборної сили [3, с.44].

Г.О. Уразова також вказує на необхідність детального вивчення в кожному конкретному випадку характеристик технічної проблеми перевізника, зокрема автор доводить, що її можна визнати надзвичайною тільки тоді, коли

вона: а) не характерна нормальному здійсненню діяльності авіаперевізника і б) знаходиться поза фактичним контролем перевізника через її характер або походження [4, с.36].

Щодо визначення технічної несправності транспортного засобу як підстави звільнення від відповідальності перевізника однозначно судова практика склалась на користь перевізника.

Зокрема, Шевченківський районний суд м. Києва, розглядаючи обставини справи, встановив, що затримка відправки рейсу МАУ Київ-Дубаї (PS 373) сталася через виявлену у ході проведення екіпажем передпольотної перевірки технічну несправність. У задоволенні позовних вимог щодо відшкодування компенсації за затримку авіарейсу було відмовлено [5]. У даному рішенні, суд не дослідив причин виникнення технічної несправності та залишив поза увагою питання вжиття перевізником усіх розумних заходів для усунення технічної несправності та чи може врешті-решт така несправність бути підставою для звільнення від відповідальності авіаперевізника, зокрема щодо відшкодування передбаченої законодавством компенсації [4, с.36].

Таким чином, усунення несправності транспортного засобу, що загрожувала життю або здоров'ю пасажирів можна вважати підставою звільнення від відповідальності перевізника за затримку відправлення пасажирів та порушення строку доставлення до пункту призначення лише в тому випадку, коли вона носить характер непередбачуваності та непереборності та містить реальну загрозу життю та здоров'ю пасажирів, при цьому факт доказування наявності даних обставин покладається на перевізника.

Список використаних джерел

1. Терещенко Н.В. Особливості відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03/ Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2003. 163с.

2. Расулов А. В. Договор железнодорожной перевозки грузов. Договор железнодорожной перевозки пассажира и багажа. М. : Юрид. Ин-т МИИТа, 2007. 284 с.

3. Мінченко А.О. Проблемні аспекти відповідальності залізничного перевізника за прострочення виконання зобов'язання з перевезення пасажирів. *Вісник Академії митної служби України*. Серія: "Право". 2012. № 2 (9). С.39-45

4. Уразова Г. О. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності авіаперевізника за порушення умов договору перевезення пасажирів та багажу. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 136. С.32-39

5. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 30.04.2015 р. у справі № 761/18854/14-ц URL:<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44326508>.

НЕСПРАВЕДЛИВІ УМОВИ ДОГОВОРУ ПРО СПОЖИВЧИЙ КРЕДИТ: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ

У правовідносинах споживчого кредитування важливе значення для захисту прав споживача має інститут «несправедливих умов договору», який слугує механізмом запобігання включення до договору про споживчий кредит «кабальних», явно обтяжливих для споживача умов договору.

Сприймаючи споживача як слабкішу сторону в зобов'язанні, європейським законодавцем було прийнято спеціальну Директиву 93/13/ЄС від 05.04.1993 року «Про несправедливі умови у договорах зі споживачами» (далі – Директива 93/13/ЄЕС) [1]. Директива 93/13/ЄЕС лягла в основу уніфікації законодавства держав – членів ЄС щодо захисту прав споживачів від несправедливих умов в договорах, які розробляються іншою стороною договору – суб'єктами підприємницької діяльності.

В Україні після набрання чинності в січні 2006 року ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів» [2], імплементація Директиви 93/13/ЄЕС була реалізована у статті 18 «Визнання недійсними умов договорів, що обмежують права споживачів Закону України «Про захист прав споживачів».

Відповідно до частини 2 статті 18 Закону України «Про захист прав споживачів», умова договору є несправедливою, якщо всупереч принципу добросовісності його наслідком є істотний дисбаланс договірних прав та обов'язків на шкоду споживача. В зазначеній статті Закону було визначено і невичерпний перелік несправедливих умов договору, який є тотожним переліку несправедливих умов викладених у додатку до Директиви 93/13/ЄЕС.

У частині 5 статті 11 Закону України «Про захист прав споживачів», відзначалося, що до договорів із споживачами про надання споживчого кредиту застосовуються положення цього Закону про несправедливі умови в договорах, зокрема положення, згідно з якими: 1) для надання кредиту необхідно передати як забезпечення повну суму або частину суми кредиту чи використати її повністю або частково для покладення на депозит, або викупу цінних паперів, або інших фінансових інструментів, крім випадків, коли споживач одержує за таким депозитом, такими цінними паперами чи іншими фінансовими інструментами таку ж або більшу відсоткову ставку, як і ставка за його кредитом; 2) споживач зобов'язаний під час укладення договору укласти інший договір з кредитором або третьою особою, визначеною кредитором, крім випадків, коли укладення такого договору вимагається законодавством та/або